

Врз основа на член 85 став 7 од Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на Република Македонија" бр. 20/04), министерот за култура донесе

П Р А В И Л Н И К ЗА КОНЗЕРВАТОРСКИТЕ ПРОЕКТИ

I - ОПШТА ОДРЕДБА

Член 1

Со овој правилник се пропишуваат видовите и содржината на конзерваторските проекти, вклучувајќи ги дозволените отстапувања, условите за вршење конзерваторско проектирање и за стручна контрола на конзерваторските проекти, посебните стандарди и нормативи за конзерваторско проектирање и се уредуваат специфичните прашања во врска со методологијата на конзерваторското проектирање.

II - ВИДОВИ И СОДРЖИНА НА КОНЗЕРВАТОРСКИТЕ ПРОЕКТИ

Член 2

Конзерваторските проекти според видот на заштитните интервенции можат да бидат:

1. Проект за превентивна заштита (превентива);
2. Проект за конзервација;
3. Проект за санација;
4. Проект за адаптација;
5. Проект за реставрација;
6. Проект за реконструкција;
7. Проект за друга мерка на непосредна заштита.

Конзерваторските проекти според намената можат да бидат:

1. Проект за архитектура (архитектонски проект);
2. Проект за статика (градежен проект);
3. Проект за ѕидно сликарство;
4. Проект за иконопис;
5. Проект за мозаик;
6. Проект за маслена и друга сликарска техника;
7. Проект за камена пластика;
8. Проект за дрвена пластика;
9. Проект за предмети од метал;
10. Проект за предмети од керамика;
11. Проект за предмети од стакло;
12. Проект за предмети од коска;
13. Проект за предмети од кожа;
14. Проект за предмети од текстил;
15. Проект за предмети од пергамент;
16. Проект за предмети од хартија;
17. Проект за носач на звук и/или слика;
18. Проект за друга намена.

Конзерваторските проекти според нивото на изработка можат да бидат:

1. Идеен проект;
2. Главен проект (основен проект);
3. Изведбен проект;
4. Проект за изведена состојба;
5. Проект за употреба и одржување.

Проектите од став 1 на овој член, во зависност од потребата, особено заради примена на комбинирани методи на заштита, можат да се изработуваат и како комбинирани проекти.

Проектите од став 2 на овој член, во зависност од видот на добрата и нивните содржини, можат да се однесуваат на заштитеното добро во целина или на негов составен дел и да се изработуваат како комбинирани проекти.

Проектите од став 3 на овој член се однесуваат на недвижните добра, а точките 1, 2 и 5 од истиот став се однесуваат на движните добра.

Член 3

Проект за превентивна заштита (превентива) во смисла на член 2 став 1 точка 1 од овој правилник се изработува за културното наследство во опасност и за добрата под привремена заштита, како и за резервираните археолошки зони, во случаите кога е потребно да се преземат привремени мерки на заштита или спасување, до создавањето на неопходните услови за преземање на други соодветни мерки на непосредна заштита.

Проект за конзервација во смисла на член 2 став 1 точка 2 од овој правилник се изработува за недвижно и движно културно наследство или негов составен дел во случаи кога е потребно, односно пропишано или се предвидува зачувување на односното добро во изворна состојба, односно состојба во која е затекнато, без додавање на елементите што се уништени или што недостасуваат.

Проект за санација во смисла на член 2 став 1 точка 3 од овој правилник се изработува за недвижно културно наследство или негов составен дел во случаите кога постојат оштетувања на конструктивните елементи на односното добро, односно кога е потребно отстранување на таквите оштетувања заради враќање на доброто во стабилна состојба, без нарушување на неговите вредности.

Проект за адаптација во смисла на член 2 став 1 точка 4 на овој правилник се изработува за недвижно културно наследство или негов составен дел, во случаите кога е потребно, односно пропишано или се предвидува менување на внатрешноста на градбата заради враќање, промена или активирање на одредена функција на доброто во целина или на негов дел, без менување на конструктивните елементи на градбата ниту да се нарушат уметничките и другите слични вредности или содржини на доброто.

Проект за реставрација во смисла на член 2 став 1 точка 5 од овој правилник се изработува за недвижно и движно културно наследство или негов составен дел, во случаите кога е потребно, односно пропишано или се предвидува автентично обновување на односното делумно уништено добро со додавање на деловите што недостасуваат во форма и изглед што ги имале, вклучувајќи анастилоза, рекомпозиција, досидување, доградба, надградба или друго дејствие на реставраторска интервенција или со отстранување на несоодветните делови или додатоци.

Проект за реконструкција во смисла на член 2 став 1 точка 6 од овој правилник се изработува за недвижно или движно добро, во случаите кога е потребно, односно пропишано или се предвидува обновување на односното добро кое во поголем дел е уништено, како и во случај на целосно обновување на уништеното добро, целосна или делумна дислокација, доградба, надградба и слични дејствија на реконструкција.

Проект за друга мерка на непосредна заштита во смисла на член 2 став 1 точка 7 од овој правилник се изработува за недвижно и движно културно наследство или негов составен дел, во случаите кога одредена заштитна интервенција се презема како самостојна мерка на непосредна заштита, особено во случаите на: анастилоза, рекомпозиција, демантирање, раслојување на сликани содржини, раздвојување, односно вадење или симнување на фрески, мозаик, скулптура или други ликовни содржини, односно украси, подигање на заштитни градби или конструкции и слично.

Член 4

Идеен проект во смисла на член 2 став 3 точка 1 од овој правилник се изработува особено:

1. За недвижно културно наследство, во случаите кога треба да се врши:
  - дислокација;
  - целосна или делумна реконструкција;
  - адаптација од поголем обем;
  - реставрација од поголем обем што вклучува рекомпозиција, анастилоза, додавање на елементи што недостасуваат или отстранување на придружни и други несоодветни градби, додатоци и делови;
    - раслојување на живопис, вадење на поден мозаик, симнување на фрески, односно раздвојување на украсни елементи или други недвижности по намена и слични дејствија;
    - партерно и друг вид уредување што подразбира промена на конфигурацијата на теренот или друг вид поголема промена на изгледот на заштитеното подрачје;
    - подигање на трајни или привремени заштитни градби и други конструкции;
    - изведување работи на непосредна заштита на дел или делови на заштитено добро, што претставуваат посебна градежна, ликовна или функционална целина, ако тие работи се вршат како фазна работа;
    - во други случаи кога тоа е утврдено со заштитно-конзерваторските, односно локациските услови.

2. За движно културно наследство, во случаите кога:
  - недвижност по намена треба трајно да се подведе под режим на движното културно наследство, односно кога треба да постане движно добро во правна смисла;
  - треба да се врши реставрација или реконструкција.

Идејниот проект содржи графички прикази и други документи со кои се утврдуваат основните обликовни, функционални и технички решенија за предвидената заштитна интервенција.

Идејниот проект може да содржи повеќе варијанти на можни решенија.

Член 5

Главен (основен) проект во смисла на член 2 став 3 точка 2 од овој правилник се изработува за сите видови недвижно и движно културно наследство, без оглед на неговата категорија и видот на самата заштитна интервенција.

Со проектот од став 1 на овој член се разработуваат видот и обемот на заштитните интервенции, како и начинот и динамиката на реализацијата на истите.

Проектот од став 1 на овој член се состои од соодветните проекти од член 2 став 2 на овој правилник.

Проектот од став 1 на овој член содржи:

1. Проект на постојната состојба;
2. Проект за заштитна интервенција.

Проектот на постојната состојба од став 4 точка 1 на овој член содржи:

1. Техничка проценка;
2. Техничка документација;
3. Фотодокументација;
4. Друга документација.

Проектот за заштитна интервенција од став 4 точка 2 на овој член содржи:

1. Техничка документација;
2. Динамика на реализација (динамички план).

Техничката проценка од став 5 точка 1 на овој член содржи особено:

1. Анализа на состојбата, односно оштетувањата;

2. Анализа на применетата техника и технологија;
3. Физичко-хемиски анализи на употребните материјали;
4. Технички опис на предвидените интервенции и материјалите што ќе бидат користени.

Техничката документација од став 5 точка 2 на овој член се изработува во соодветен размер, со означеност на местата, видот и обемот на оштетувањата, како и местата од каде се земени примероци за анализи или се вршени проби, а содржи ситуација, основи, пресеци, детали и друг вид цртежи, односно графички прикази, во обем што е сообразен со видот на доброто и видот и обемот на заштитната интервенција, односно видот на главниот (основниот) проект во смисла на член 2 став 1 и 2 од овој правилник.

Фотодокументацијата од став 5 точка 3 на овој член се изработува во соодветна техника и во обем што овозможуваат да се добие прецизен визуелен податок за постојната состојба, односно за местото, видот и обемот на оштетувањата и местата каде се направени пробите.

Техничката документација од став 6 точка 1 на овој член содржи особено:

1. За недвижно културно наследство:

- ситуација во размер 1:100, а за добра со поголеми димензии во размер до 1:1000, со приказ на поставеноста на доброто во локацијата и неговата петта фасада (покрив), како и со вртнување на соседните објекти, пристапите, страните на светот, уредувањето на просторот и слично;

- основи во размер 1:100, со потребен број коти, вклучувајќи и основи на подови и/или тавани, кога е тоа потребно;

- пресеци (попречни и надолжни) во размер 1:100, со висински коти и нивно означување во основите;

- фасади во размер 1:100;

- детали во размер од 1:1 до 1:20, во зависност од потребата;

- ентериер, со посебен приказ на сликани, резбани, скулптурални и други содржини, во размер од 1:1 до 1:25, во зависност од потребата;

- шема на столарија, во размер 1:50, доколку се работи за повеќе типови врати и прозорци.

2. За движно културно наследство:

- цртежи, шеми, калкови и други прикази на сликани површини, релјефи, скулптури и камени, дрвени, метални, керамички, стаклени, текстилни и други елементи, односно делови или предмети, натписи, украси и слични содржини, во размер од 1:1 до 1:50;

- идентификациони пресеци на структурата на добрата, со означување на нивните составни делови, односно слоеви.

Динамиката на реализација (динамичкиот план) од став 6 точка 2 на овој член содржи шематски или друг вид приказ на фазите на работа, односно позициите на работа и роковите за нивна реализација, изразени во број на потребни работни денови.

Ако главниот (основниот) проект се однесува на движно културно наследство, недвижност по намена или фрески, мозаик и друга ѕидна, подна и слична декорација на недвижно културно наследство, како и на превентивна заштита (превентива) или одредена фаза, при неговата изработка може да се отстапи од содржината предвидена во став 7, 8, 9, 10 и 11 на овој член.

По исклучок од став 10 точка 1 на овој член:

1. Ако не се изработува изведбен проект од член 6 на овој правилник, техничката документација за недвижно културно наследство од особено значење што се однесува на основите, пресеците и фасадите се изработува во размер 1:50;

2. Ако се работи за објект со мали димензии, техничката документација за недвижно културно наследство од особено значење што се однесува на основите, пресеците и фасадите се изработуваат во размер 1:25.

Член 6

Изведбен проект во смисла на член 2 став 3 точка 3 од овој правилник се изработува за недвижно културно наследство, во случаите кога се работи за одредена сложена градба или сложена заштитна интервенција што се состои или вклучува, особено: дислокација, раслојување или друг вид раздвојување, делумна или целосна реконструкција и во други случаи по потреба.

Со изведбениот проект се разработува понуденото техничко решение од главниот (основниот) проект, во согласност со тој проект.

Изведбениот проект содржи:

1. За градежни интервенции:

- палирски план;
- други детали за градежни и занаетчиски работи.

2. За ликовни и друг вид интервенции:

- детален план за секоја одделна фаза;
- детален опис на постапката за работа;
- цртежи со прецизни мерки на сите слоеви односно делови, во размер од 1:1 до 1:50.

Палирскиот план од став 3 точка 1 алинеја 1 на овој член е детална техничка документација за изведување на работите, изработена во размер 1:50 и во согласност со техничките прописи.

Член 7

Проект за изведена состојба во смисла на член 2 став 3 точка 4 од овој правилник се изработува за недвижно културно наследство, во случаите кога при изведувањето на работите на непосредна заштита е отстапено од главниот (основниот) проект, односно изведбениот проект, во согласност со анекс-проект.

Проектот од став 1 на овој член се изработува во текот на изведувањето на работите и содржи текстуални и/или графички прикази на фактичката состојба на реализираната заштитна интервенција.

Проектот од став 1 на овој член служи како основа за изработка на проектот за употреба и одржување од член 8 на овој правилник.

Член 8

Проект за употреба и одржување во смисла на член 2 став 3 точка 5 од овој правилник се изработува за недвижно и движно културно наследство, во случаите кога се преземаат сложени или други заштитни интервенции коишто подразбираат посебен режим на чување, одржување, проектирање и користење на доброто по извршената мерка на непосредна заштита.

Со проектот од став 1 на овој член се утврдуваат оптималните, односно посебните техничко-технолошки, функционални и други услови за одржување и употреба на односното добро.

Проектот од став 1 на овој член содржи особено:

1. Вид, начин и рокови за периодична проверка на конструктивните елементи, инсталациите, уредите, украсните елементи и другите карактеристични делови на односното добро;

2. Рокови за задолжителна замена на одделни елементи, делови, инсталации, уреди и друго;

3. Периодично следење со анализа на климатските, односно микроклиматските влијанија врз состојбата на односното добро;
4. Условите за сместување, ракување, пакување, транспорт, преместување, презентирање и слични дејствија;
5. Посебните начини на обезбедување достапност до и во заштитеното добро.

Член 9

Секој конзерваторски проект, без оглед на неговиот вид во смисла на член 2 од овој правилник, содржи општ и посебен дел.

Општиот дел на конзерваторскиот проект содржи:

1. Насловна страница;
2. Содржина на проектот;
3. Докази за конзерваторско проектирање;
4. Резултати од истражувачките работи;
5. Проектна програма;
6. Образложение на проектот;
7. Премер и проектна пресметка (предмер-пресметка).

Посебниот дел на конзерваторскиот проект се состои од содржините утврдени со член 4, 5, 6, 7 и 8 од овој правилник.

Член 10

Насловната страница на конзерваторскиот проект, како составен дел на општиот дел на проектот во смисла на член 9 став 2 точка 1 од овој правилник, содржи особено:

1. Име на физичкото лице, односно назив и седиште на правното лице кое е носител на проектот или каде е заверен проектот;
2. Архивски број и датум на проектот, односно заверката;
3. Назив на проектот:
  - според неговиот вид во смисла на член 2 од овој правилник; и
  - со целосен назив и точна локација на доброто за кое се однесува проектот.
4. Место и година на изработка на проектот.

Во содржината на конзерваторскиот проект, како составен дел на општиот дел на проектот во смисла на член 9 став 2 точка 2 на овој правилник, се наведуваат:

1. Целосните називи на другите содржини на општиот дел на проектот, според нивниот редослед во смисла на член 9 став 2 точките 3, 4, 5, 6 и 7 од овој правилник;
2. Содржините од посебниот дел на проектот во смисла на член 9 став 3 од овој правилник.

Докази за конзерваторско проектирање, како составен дел на општиот дел на проектот во смисла на член 9 став 2 точка 3 од овој правилник, се сметаат:

1. Актот за регистрација на правното лице, односно физичко лице од став 1 точка 1 на овој член, со шифра и опис на неговата дејност што вклучува изработка на конзерваторски проекти;
2. Акти за определување на учесниците во изработката на конзерваторскиот проект и нивната позиција, односно својство;
3. Акти за овластување за конзерваторското проектирање за односниот вид културно наследство.
4. Акти за исполнување на другите услови за конзерваторско проектирање во смисла на член 23 на овој правилник.

Резултатите од истражувачките работи, како составен дел на општиот дел на проектот во смисла на член 9 став 2 точка 4 од овој правилник, можат да бидат содржани во еден или повеќе извештаи за истражувачките работи, во согласност со член 17 од овој правилник.

Проектната програма, како составен дел на општиот дел на проектот во смисла на член 9 став 2 точка 5 од овој правилник, ги содржи видот и обемот на заштитните интервенции, односно архитектонските, ликовно-техничките, техничко-технолошките и/или другите соодветни услови и барања за изработка на конзерваторскиот проект.

Образложението на проектот, како составен дел на општиот дел на проектот во смисла на член 9 став 2 точка 6 од овој правилник, содржи податоци за:

1. Идентификацијата на односното добро и неговиот заштитен статус;
2. Последната и другите претходни заштитни интервенции на односното добро;
3. Целта и основните карактеристики на актуелната заштитна интервенција, како и очекуваните резултати од нејзиното извршување;
4. Преглед на одделните проекти по фази, што се составен дел на главниот (основниот) проект;
5. Други релевантни податоци.

Предмерот и проектанската пресметка (предмер-пресметката), како составки на општиот дел на проектот во смисла на член 9 став 2 точка 7 од овој правилник, содржат детални податоци, и тоа:

1. Предмерот: позиции на работа, систематизирани по фази на работа и редослед на изведување, со детален опис на работите, нивниот вид и потребните количини;
2. Предмер-пресметката: податоците од став 7 точка 1 на овој член, единечните цени, цените по одделни позиции и вкупната цена на чинење, вклучувајќи ги даноците и другите јавни давачки.

Член 11

Конзерваторските проекти се изработуваат на хартија или на друг соодветен материјал за цртање, односно пишување и со електронски запис.

Конзерваторските проекти се опремуваат така што нивните листови можат лесно да се користат и подобро да се зачуваат.

Опремувањето во смисла на став 2 од овој член се состои од стандарден формат на листовите од проектот A₀, A₁, A₂, A₃ и A₄, нивно прописно превиткување во формат A4, ставање рамка, штембил и натпис на секој лист со цртеж и соодветно укоричување, односно подврзување на неговите содржини.

Рамката се става на оддалеченост од по 5 мм од горниот, долниот и десниот раб на листот, како и 25 мм од левиот раб на листот.

Штембилот се става на долниот десен агол на листот со цртеж, на оддалеченост од 5 мм од рамката, со димензии 5 x 7 см, графички поделен на делови, односно полиња, во кои се наведуваат следните содржини:

1. Носител на проектот;
2. Назив на конзерваторскиот проект;
3. Содржина на листот;
4. Размер;
5. Датум на изработка на цртежот;
6. Име и потпис на раководителот на проектот;
7. Име и потпис на изготвувачот на цртежот;
8. Број на листот;
9. Име на изготвувачот на цртежот изготвен претходно;
10. Забелешка.

III – ПОСЕБНИ СТАНДАРДИ И НОРМАТИВИ ЗА КОНЗЕРВАТОРСКО ПРОЕКТИРАЊЕ

Член 12

При конзерваторско проектирање на недвижно културно наследство или друго заштитено недвижно добро или негов составен дел, посебно внимание се посветуваа на правилниот избор и утврдувањето на видот, обемот и методите на заштитените интервенции.

Видот и обемот на заштитните интервенции што се предмет на конзерваторското проектирање се определуваат:

1. По претходно внимателно истражување, проучување и документирање на одноското добро и неговата непосредна околина;

2. Со оглед на позитивните и негативните, како и дневните и годишните варијации на сите амбиентални фактори;

3. Со почитување на традиционалните форми, материјали, техники и оригинални конструктивни системи.

Ако се утврди дека традиционалните техники не одговараат или се неприменливи, со конзерваторскиот проект може да се предвиди примена на одредена современа техника на заштитна интервенција, доколку нејзиното делување е научно докажано и проверено во практиката.

Ако оригиналниот конструктивен систем не може да ги задоволи потребите за статичка стабилност, со конзерваторскиот проект можат да се предвидат дополнителни и/или нови елементи од конструктивен карактер, водејќи сметка истите да не претпоставуваат зафати од поголем обем, особено во поглед на рушење на ѕидови, пробивање на подови и слично.

Заштитните интервенции што претпоставуваат реставраторски и/или реконструктивни зафати со цел да се зачувуваат или откријат естетските и историските вредности на одноското добро, можат да бидат проектирани само доколку се засновани врз аргументирани сознанија, со почитување на материјалите и автентичните изрази, односно документи. Доколку се засновани врз претпоставки, таквите интервенции во конзерваторскиот проект се сведуваат на минимум, изразувајќи го најдоброто искуство во своето време и подразбирајќи подготовка на препознатлива и аргументирана проектна документација.

Ако предмет на конзерваторското проектирање е споменик или друго поединечно заштитено недвижно добро или негов дел, што поседува вредности од повеќе историски периоди или културни слоеви, заштитните интервенции што се предвидуваат со конзерваторскиот проект мора да ги почитуваат сите вреднувани придонеси, освен во исклучителни случаи кога се предвидува реставрација заради стилско единство или адаптација заради одредени потреби од функционален карактер.

Во случај на адаптација на споменик или негов дел во функција на ревитализација, односно активирање на изворната функција или давање нова функција, заштитните интервенции што се предвидуваат со конзерваторскиот проект се ограничуваат на најмала можна мера, почитувајќи ги типолошките и конструктивните специфичности на самата градба.

Заштитните интервенции што претпоставуваат целосно или делумно преместување на одредено заштитено недвижно добро, со конзерваторски проект се предвидуваат само доколку тоа е единствениот начин за негов опстанок, односно спасување или ако е во прашање стратешка определба од национален и/или меѓународен интерес или ако се работи за голема деградираност на доброто како последица од изведување на градежни или други инвестициони работи или природни и други катастрофи.

Непосредната околина на заштитени добра со конзерваторски проект се третира така што нема да се дозволи нарушување на просторно-амбиенталните односи, бои, пропорции, димензии и други карактеристики на окружувањето на самото добро.

Член 13

Заштитните интервенции што претпоставуваат одвојување на сликарски, скулпторски и друг вид украсни содржини, со конзерваторски проект можат да бидат предвидени само ако тоа е единствената мерка со која може да се обезбеди нивна заштита или спасување.

Ако симнувањето на ѕидни слики е неопходно, предност при конзерваторското проектирање имаат методите со кои се овозможува зачувување на изворниот изглед на сликаната површина.

Ако со конзерваторскиот проект се предвидува мерката чистење на боите на полихромни површини, особено на слики и скулптури, не смее да се дозволи продирање до самиот пигмент, односно секогаш треба да се почитува патината и евентуалните стари слоеви лак. Промена и симнување на патината може да се предвиди единствено во случај ако од направените анализи се покажува дека таа неповратно е изменета со промената на површинскиот материјал.

Заради избегнување на опасноста од деградирање на оригиналните пигменти, односно сликани слоеви, за материјалите што се предвидуваат со конзерваторскиот проект за одреден вид интервенции на полихромни површини (сликани, резбани, скулпторски), секогаш се изготвуваат и приложуваат соодветни атести.

Консолидирање на штукатури, фрески, графити и други слични ликовни изрази, со конзерваторски проект може да се предвиди:

1. По обезбедувањето целосна делотворност на кровните површини и одводните системи, таму каде што водата е причинител за распаѓање или лупење;

2. По извршувањето на посебни проверки, односно анализи во случаите кога постојат други причинители за оштетувањата освен водата.

Заради заштита на патината и колоритот на оригиналните камени и бронзени скулптури, при конзерваторското проектирање се избегнува да се предвидува изработка на копии со примена на метод на правење отпечатоци во размер 1:1, освен во случаите кога оригиналот претходно конзерваторски е подготвен за правење негатив.

Со конзерваторски проект не смее да се предвидува враќање на реставрирано дело на место коешто претходно не е соодветно санирано.

Употребата на фиксативи и други реагенси кај дрвените скулптури и друга дрвена пластика, со конзерваторски проект може да биде предвидена само ако истата е подредена на зачувувањето на изворниот изглед на дрвото.

Член 14

При конзерваторското проектирање што се однесува на архивската граѓа:

1. Реставраторскиот зафат мора да тежнее кон зачувување на изворноста на документот, било во поглед на обликот, структурата и подлогата било во поглед на секој друг оригинален елемент;

2. Реставраторскиот зафат мора да биде реверзибилен;

3. Реинтеграцијата на деловите што недостасувале мора да биде видлива со око;

4. Не смее да се дозволи реинтегрирање на избришаните графички посредници;

5. Сите додатоци што со тек на времето насилно ја измениле оригиналноста на документот, треба да бидат отстранети;

6. Ако се работи за пишувани наоди или фрагменти или за сведоштва што се поврзани со историјата на документот симнатите елементи се конзервираат;

7. Употребата на направи за механичка реставрација на хартиени документи е дозволена само по внимателна процена на конзерваторската состојба на подлогата и графичките интервенции;

8. Производите и материјалите што се предвидува да бидат употребени (лепила, фиксативи, раствори, течности, хартија, кожа и др.) треба да одговараат на барањата за трајност, стабилност, реверзибилност и да бидат проверени во практиката.

При конзерваторското проектирање што се однесува на старите книги и на другите видови библиотечни добра:

1. Ако делото е посебно значајно поради својата структура, старост или уметничка вредност, предност имаат малите заштитни интервенции, односно интервенциите врз нерашиена книга;

2. Ако рашивањето е неопходно, треба да се предвиди негово внимателно изведување, вклучувајќи ја и претходната проверка на изворната нумерација;

3. Изворниот повез може да биде предвиден за целосна или делумна замена, во зависност од неговата состојба и функционалност;

4. Предност имаат мерките на претпазливост што се преземаат во фазата на перење, заради зачувување на сите фрагменти од материјалите, како и мерките за испитување на растворливоста на мастилото и бојата;

5. Намерно отстранетите цртежи, минијатури и слично, направени во минатото, како дел од историјата на самата книга, не се реставрираат.

IV- МЕТОДОЛОГИЈА И УСЛОВИ ЗА ВРШЕЊЕ КОНЗЕРВАТОРСКО ПРОЕКТИРАЊЕ И ЗА СТРУЧНА КОНТРОЛА НА КОНЗЕРВАТОРСКИТЕ ПРОЕКТИ

Член 15

Конзерваторското проектирање се врши според оперативна програма за конзерваторско проектирање.

Со програмата од став 1 на овој член се определуваат особено: видот, обемот и извршителите на работите, динамиката на реализација, износот на финансиските средства и други прашања во врска со конзерваторското проектирање, во согласност со овој правилник.

Член 16

Конзерваторското проектирање како заокружен процес ги опфаќа следните фази на работа:

1. Реализација на истражувачките работи;
2. Изработка и утврдување на проектната програма;
3. Изработка на конзерваторскиот проект;
4. Стручна контрола на конзерваторскиот проект.

Член 17

Истражувачките работи за потребите на конзерваторското проектирање во смисла на член 16 точка 1 од овој правилник, во зависност од видот на добрата и/или видот и обемот на заштитните интервенции, можат да се состојат во реализацијата на едно или повеќе видови истражувања.

Видови истражувања во смисла на став 1 од овој член се сметаат особено:

1. Архивско-библиографски истражувања;
2. Археолошки истражувања;
3. Конзерваторски истражувања;
4. Гео-механички истражувања;
5. Други теренски, лабораториски или кабинетски истражувања.

Видот на истражувањата во смисла на став 1 и 2 од овој член, како и начинот на нивното вршење, односно организирање се утврдени со програмата од член 15 од овој правилник.

Ако истражувачките работи се состојат или вклучуваат вршење на археолошки и/или конзерваторски истражувања:

1. Составен дел на програмата од став 3 на овој член е основниот план за археолошките истражувања, односно програмата за конзерваторски истражувања, без оглед како е организирано вршењето на тие истражувања;

2. Тие истражувања можат да ги вршат:

- проектантскиот тим од член 22 на овој правилник, во својство на истражувачки тим за односниот вид истражување, без промена во поглед на персоналниот состав и статусот во тимот;

- член/членови на проектантскиот тим, во својство на раководител/и на односниот вид истражување, со или без ангажирање на други учесници во истражувањето;

- еден или повеќе други посебни истражувачки тимови, во кои не се вклучени раководителот и членовите на проектантскиот тим.

Ако истражувачките работи се состојат или вклучуваат вршење на гео-механички и/или други специфични теренски или лабораториски истражувања, по правило, тие се доверуваат на други извршители.

Ако истражувачките работи се состојат или вклучуваат користење на резултати од претходно извршени археолошки, конзерваторски и/или друг вид истражувања, таквите истражувања се наведуваат во програмата од став 3 на овој член.

Ако програмата од став 3 на овој член подразбира, односно вклучува повеќе видови истражувања или користење на резултати од претходно извршени истражувања, за резултатите од таквите истражувања се изработува збирен извештај.

Составен дел на збирниот извештај од став 7 на овој член се одделните извештаи за односните видови истражувања.

Член 18

Проектната програма се изработува врз основа на резултатите од истражувачките работи од член 17 на овој правилник.

Програмата од став 1 на овој член се изработува во согласност со оперативната програма од член 15 на овој правилник.

Ако носител на конзерваторскиот проект е надлежната установа за заштита, проектната програма се потпишува од страна на директорот на установата.

Ако носител на конзерваторскиот проект не е надлежната установа за заштита, проектната програма се потпишува од страна на сопственикот, односно имателот на заштитеното добро.

Одредбите од став 3 и 4 на овој член се применуваат и во случај кога носител на конзерваторскиот проект е друга установа за заштита.

Член 19

Изработката на конзерваторскиот проект во смисла на член 16 точка 3 од овој правилник се состои од подготвување и опремување на соодветниот број и вид комплетни проекти, во согласност со овој правилник.

Бројот и видот на проектите во смисла на став 1 на овој член се определува согласно програмите од член 15 и 18 на овој правилник.

Член 20

Стручната контрола на конзерваторскиот проект во смисла на член 16 точка 4 од овој правилник се врши непосредно по изработката на проектот.

Со контролата од став 1 на овој член:

1. Се проверува комплетираноста и опременоста на конзерваторскиот проект;

2. Се оценува:

- основаноста на интерпретацијата на резултатите од истражувачките работи и предлозите во врска со тоа, како и нивната вграденост, односно примена во проектната програма;

- издржаноста на проектната програма наспроти целите и основните начела на заштитата на културното наследство, како и стандардите и нормативите за конзерваторско проектирање;

- усогласеноста на проектните решенија со проектната програма;

- квалитетот на проектните решенија и нивото на нивната изработка, односно разработка.

3. Се утврдуваат евентуалните забелешки на проектот и насоките за постапување на носителот на проектот.

Контролата во смисла на став 1 и 2 на овој член се врши комисијски.

Извештајот за извршената стручна контрола содржи особено:

1. Податоци за носителот на контролата и неговата комисија;

2. Податоци за конзерваторскиот проект што е предмет на контролата;

3. Наод и мислење во смисла на став 2 на овој член.

Ако со контролата се утврдени недостатоци или се дадени забелешки на конзерваторскиот проект, коригираниот проект се доставува до комисијата од став 3 на овој член.

Во случаите од став 5 на овој член се утврдува дали носителот на проектот постапил по забелешките на комисијата, за што се поднесува посебен извештај.

Извештајот за извршената контрола се потпишуваат од страна на претседателот и членовите на комисијата од став 3 на овој член.

Член 21

Ако во текот на реализацијата на конзерваторскиот проект настане потреба од одредено отстапување поради промена на состојбата на доброто, дополнителни истражувања или други, оправдани причини, се пристапува кон изработка на анекс на конзерваторскиот проект.

Ако анексот од став 1 на овој член се изработува од друг тим или лице, кон него се приложува писмената согласност од раководителот на проектот.

Член 22

За вршење на работите на конзерваторско проектирање за одредено заштитено добро се формира еден или повеќе проектантски тимови.

Проектантскиот тим особено:

1. Ја подготвува програмата од член 15 на овој правилник;

2. Врши и/или организира вршење на истражувачки работи во смисла на член 17 од овој правилник;

3. Подготвува проектна програма во смисла на член 18 од овој правилник;

4. Изработува конзерваторски проект во смисла на член 19 од овој правилник;

5. Се грижи за благовремено поведување на постапката за стручна контрола на проектот и за постапување по забелешките од таа контрола во смисла на член 20 од овој правилник;

6. Врши подготвителни и други работи во врска со конзерваторското проектирање за односното заштитено добро.

Член 23

Установа за заштита на културното наследство или друго правно лице може да врши работа на конзерваторско проектирање доколку во постојан работен однос има најмалку едно лице од соодветната специјалност кое има статус на научен работник или статус на стручен работник со изборно стручно звање во дејност за заштита на културното наследство или кое има лиценца од областа на заштита на културното наследство.

Физичко лице може да врши работи на конзерваторско проектирање доколку е научен работник од соодветната област, стручен работник со изборно стручно звање во дејност за заштита на културното наследство или има добиено лиценца од областа на заштита на културното наследство.

Член 24

Стручна контрола на конзерваторски проект можат да вршат лица од соодветната специјалност, кои ги исполнуваат најмалку истите услови како лицата од член 23 на овој правилник.

V - ЗАВРШНА ОДРЕДБА

Член 25

Овој правилник влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“.

Бр. 31-2166/2
Скопје

Министер за култура,
Благоја Стефановски, с.р.